

Van "Choralen en andere Sengeren" In de Maastrichtse kerken, 2007

Tot de taken van de kapittels behoorde o.m. de verzorging van de vieringen in hun kerken. De onderlinge rivaliteit tussen de beide Maastrichtse kapittels bleek ook in deze niet vreemd en resulteerde in een cultureel hoogstaand muziekgebeuren in deze stad. Dit gebeuren werd beïnvloed door de voor Maastricht zo kenmerkende Rheno-Mosaanse cultuurbeleving, waartoe het feit, dat het St.Servaaskapittel meer Brabants/Rijnlands geïoriënteerd was, terwijl het O.L.Vrouwekapittel nauwe banden onderhield met de prins-bisschop van Luik.

Lange tijd golden de kerken en de daaraan verbonden scholen in Maastricht als de belangrijkste cultuurdragers; meer speciaal voor wat betreft de kerkmuziek in zijn diverse verschijningsvormen. Dat men een en ander serieus wenste aan te pakken blijkt o.m. uit het feit, dat de beide Maastrichtse kapittels begin 12^e eeuw reeds elk beschikten over een eigen zgn."choralengroep" voor de verzorging van de liturgische gezangen. Men vindt hen onder diverse – overigens weinig vleiende – benamingen in de kerkelijke archieven vermeld: "Arme schoelre", "Armen Choralen", "Armen panisten" en "Pauperes scolares" (om er maar enkele te noemen). Aanvankelijk werden zij geleid door een "Cantor" of "Phonascus"; doch rond 1330 ging deze taak over op een speciaal daarvoor aangetrokken "Succentor" of "Zangmeester". Hun aantal – aanvankelijk 12 – en wel en wee bleek sterk afhankelijk van de economische situa-tie. In 1246 telde de St.Servaas er zelfs 24 of meer; een unicum in Europa. In 1310 werd echter besloten dit aantal terug te brengen tot 16 (of minder). Dat zulks de onderlinge rivaliteit enkel verder aanwakkerde, moge duidelijk zijn. Prof.Dr.Jos Smits van Waesberghe – die een diepgaande studie maakte van de "Chorales" van de St.Servaas-kerk – maakt in dit verband zelfs melding van een speciale regeling tussen de beide kapittels in 1354 met betrekking tot de discipline van de "choralen" tijdens evenementen (processies) waaraan door beide werd deelgeno-men.

Van choralen en andere sengeren

In 1360 kregen de "choralen" van Sint Servaas een eigen onderkomen met de toepasselijke naam "In 't cleynere hyemelrick", gelegen aan het Vrijthof op de plaats waar men thans de vm.Hoofdwacht vindt. Eerst een eeuw later zouden ook de zangertjes van het O.L.Vrouwe-kapittel aan de Tafelstraat – toen bekend als de straat van St.Agatha – hun eigen tehuis krijgen.

De bijzondere aandacht voor de (muzikale) opluistering van de kerkelijke plechtigheden kreeg ook gestalte in de opvoering van een Paasspel, waarbij het paasgebeuren werd uitgebeeld rond het bezoek van de vrouwen aan het graf, de ontmoeting met de Emmausgangers en uitmondde in de lofzang "Te Deum laudamus". Dat het spel geheel in het latijn werd gezongen bleek voor de diep gelovige Middeleeuwer kennelijk geen bezwaar; van de 13^e tot de 15^e eeuw werd het spel jaarlijks in de O.L.Vrouwekerk na de Metten opgevoerd.

In de 15^e en 16^e eeuw stond de kerkmuziek ook in Maastricht heel nadrukkelijk in het teken van de opkomst van de meerstemmigheid. Reeds in 1426 was er in de St.Servaas sprake van een mis "discantu met succentor, sengeren ende kinderen" op bepaalde dagen. Kort na 1500 trof men er zelfs – naast de "choralen" – een "altus", "tenorista" en "bassus" aan. Deze ontwikkeling bleek al weldra ook buiten Maastricht niet onopgemerkt. De te Aken geboren Thomas Tzamen – leerling van de bekende Jacob Obrecht – was rond 1490 aan de St.Servaas verbonden en stichtte er een zangschool naar Italiaans voorbeeld. Volgens Labat ontvingen de meeste kapelmeesters van de Duitse vorsten aan deze school hun opleiding. Naast Tzamen en diens leerling Adam de Jonge was het vooral de rond 1520 te Mechelen geboren Ludovicus Episcopus – die na zijn studie te Leuven en zijn priesterwijding in 1545 benoemd werd tot zangmeester te Maastricht – die met zijn composities de aandacht wist te trekken. Talrijke van zijn werken zijn bekend gebleven en bevinden zich o.m. in bibliotheken te Wenen en München.

Kinderkoor

Een afzonderlijke plaats onder de Maastrichtse zangmeesters werd ingenomen door de Luikenaar Jean de Chayney. Om onbekende reden werd hij op 14 oktober 1577 in het bergportaal van de Maastrichtse St.Servaaskerk door de toenmalige organist van deze kerk vermoord!

Aangezien men kennelijk niet steeds over de benodigde zangers kon beschikken, werd hun taak somtijds over-genomen door instrumentalisten. Zo kreeg de stadstuba-blazer in 1594 van het kapittel van St.Servaas een vergoeding "voor het blazen van de baspartij bij de uitvoering van meerstemmige gezangen".

De wijze waarop in de beide kapittelkerken de vieringen werden opgeluisterd schijnt aanstekelijk te zijn geweest, want b.v. in de Sint Matthiaskerk werd rond 1540 op hoogfeesten de mis steeds "onder musicalen sang en instrumenten" gevierd. Ook in bepaalde kleinere kapellen en zelfs buiten de stad (o.a. in Meerssen) werd de aanwezigheid van "choralen" van de St.Servaas of de O.L.Vrouwekerk signaleerd.

Schola Nova

De 17^e en 18^e eeuw werd gekenmerkt door een verdere ontwikkeling van de meerstemmigheid. In een 17^e eeuwse beschrijving van de viering van de feestdag van St.Servaas (13 mei) in de Maastrichtse titelkerk is heel nadrukkelijk sprake van "eene besondere Kerkmisse met het geluydt van Musyck ende Orgels, Bassen ende Veloncen". De Maastrichtse kapittelkerken bleken ook in deze periode een dankbaar werkterrein voor componisten, die er als zangmeester werkzaam waren. Anderzijds was er sprake van een gunstig klimaat voor de vorming van jonge musici zoals b.v. de uit Villers l'Evêque bij Luik afkomstige Henri Dumont, die van 1621 tot 1638 als "choraal" verbonden was aan de Maastrichtse O.L.Vrouwekerk en nadien een van de belangrijkste figuren van het Parijse muziekgebeuren werd. In zijn biografie van de Maastrichtse "Choraal" getuigt Henri Quittard: "Henri du Mont nous est arrivé à l'âge d'homme, en pleine possession de son style et de sa technique. Il n'avait plus rien à apprendre chez nous. »

Inzegening van het orgel van de Sint Servaaskerk na de restauratie temidden van de Cappella Sancti Servatii, 1991

Een belangrijke getuigenis van de 18e eeuwse kerkmuziekpraktijk te Maastricht vormt ook de grotendeels bewaard gebleven koorbibliotheek met vele werken voor gemengd koor en orkest van bekende en minder bekende componisten uit de periode 1750-1850. Het was overigens ook in deze periode niet uitsluitend meerstemmige zang die in de Maastrichtse kerken te horen was. Immers in 1733 besloot het kapittel van Sint Servaas om op de Pinksterdagen "Veni creator cantu gregoriano loco cantus contrepunt et post quem liber versum sonet majus organum, nec tam ulles versus omittatur".

Met de opheffing van de kapittels eind 18^e eeuw dreigde een eind te komen aan dit rijk geschakeerde muziekgebeuren in de Maastrichtse kerken. Weldra bleek dat groepen leken bereid waren deze traditie voort te zetten. Zo kreeg de O.L.Vrouwekerk – tijdelijk verblijvend in de naastgelegen Sint Nicolaaskerk – in 1803 haar "Genootschap van de Heilige Caecilia"; de Sint Servaas volgde kort daarna. En ook de andere kerken bleven in deze niet achter. Een schril contrast met hetgeen Maastricht in deze anno 2000 te bieden heeft. In feite is er slechts in de beide vm.kapittelkerken de koorzang op hoog niveau behouden gebleven; waarmee niets ten nadele gezegd van de overijverige mannen en vrouwen die elders trachten nog iets in stand te houden van de eens zo hoog geprezen kerkzang in Maastricht.

De Cappella Sancti Servatii 'in concert' o.l.v. Peter Serpenti

Literatuur

- * P.Albers S.J. – Aantekeningen over toonkunst en toonkunstenaars in oude tijden te Maastricht (1931)
- * A.Auda – La musique et les musiciens de l'ancien pays de Liège (1930)
- * Dr.G.Doorlaer – Ludovicus Episcopus (1929)
- * J.B.Labat – Etudes philosophiques et morales sur l'histoire de la musique (1852)
- * G.Quaedvlieg – Maastrichts muziekleven (1965) (met een voorwoord van Prof.Dr.Jos.Smits van Waesberghe)
- * H.Quittard – Henri du Mont. Etude historique et critique (1906)
- * Dr.Jos Smits van Waesberghe – Musikalische Beziehungen zwischen Aachen, Köln, Lüttich und Maastricht vom 11. bis zum 13.Jahrhundert (1954)
- * idem. – Die "Chorales" der St.Servatiuskirche in Maastricht (1957)
- * idem. – Muziek en drama in de Middeleeuwen (z.j.)
- * idem. – De Maastrichtse "craelen" (KNTV-orgaan jaargang X)
- * idem. – Van een zeldzame kerkkoorbibliotheek (St.Gregoriusblad 1935)